

Alfonsas Vaišvila

**Šiluvos regiono dvarai ir jų vidaus teisė
XVI-XX a.**

**Specialioji dalis
III tomas**

Vilnius, 2021 m.

Turinys

Pratarmė

.....

Šiluvos dvaras: nuo bajoriško iki bažnytinio ir valstybinio

- Įvadas.....
1. Šiluvos priešistorija.....
 2. Šiluvos dvarvietės topografijos problema...../.....

I skyrius. Pirmoji kultūrinė dvaro misija - regiono žmonių sukrikščioninimas.....

1. Katalikų bažnyčios fundacija ir jos problemos.....
 - 1.1 Fundacijos akto surašymo datos problema.....
 - 1.2 Bažnyčiai dvaro skirtų žemių identifikavimo sunkumai.....
 - 1.3 Duoklių kunigui išlaikyti užrašymo priežastis.....
 - 1.4 Pirmieji žinomi dvaro ir regiono žmonių vardai.....
2. Dėl parapijos sąvokos.....
3. Pirmieji Šiluvos dvaro savininkai.....
4. Lemtingas Šiluvos dvaro pardavimas Sofijai Vnučkieniui.....

Priedas

Šiluvos dvaro pardavimo S. Vnučkieniui sutartis, 1591 m. rugsėjo 1 d.....

II skyrius. Dvaro persiorientavimas į kalvinistišką krikščionybės versiją.....

1. Katalikų bažnyčios likimas ikireformacinėje Šiluvoje.....
2. Reformacijos raida Šiluvoje.....
3. S. Vnučkienės fundacija, arba bažnyčios išvadavimas iš dvaro valdžios...
4. Švietėjiška ir karitatyvinė Šiluvos kalvinistų veikla.....
 - 4.1 Aukštesnioji mokykla ir religiniai raštai lietuvių kalba.....
 - 4.2 Pirmoji senelių prieglauda.....
5. Kalvinistų mūro bažnyčia.....
6. Kai kurie kalvinizmo doktrinos principai.....

III skyrius. Teisminė byla dėl katalikų bažnyčios fundacinių žemių atgavimo

1. Patronato teisė ir jos krizė.....
2. 1573 m. Varšuvos konfederacija.....
3. Fundacijos neliečiamumo principas – radikalus posūkis dvaro ir bažnyčios santykiuose.....
4. Trys teisminės bylos etapai.....
5. Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo dekreto vykdymas.....
6. Turtas, perduotas kun. J. Kazakevičiui.....
7. Šiluvos kalvinistų regresinis ieškinys Zavišoms.....

IV skyrius. Kalvinistų bendruomenė po dvaro turtų sumažėjimo

1. 1622 m. provincinis sinodas Šiluvoje.....
2. Kalvinistų veiklos pertvarkymas.....
3. Šiluva – sinodų posėdžiavimo vieta.....
4. Šiluvos kalvinistų bažnyčios ūkis.....
5. Kryžiaus peršovimo byla.....
6. Generalinė rinkliava.....

7. Sutartis su vyskupu ir jos pasekmės.....
8. Šiaurės karas ir naujos permainos.....
9. Kalvinistų dvaro pardavimas L. Putkameriui.....
10. Pamaldų perkėlimas į privačius namus.....
11. Kalvinizmo sunykimo Šiluvoje priežastys.....
12. Ar be kovos su kalvinizmu būtų išgarsėjusi Šiluva?

Priedai

1. Šiluvos kalvinistų bažnyčios pamokslininkai, mokytojai, globėjai ir ekonomai.....
2. Kristupo Henriko Putkamerio fundacija 1694 m. vasario 14 d.

V skyrius. Šiluvos miestelis: jo socialinės struktūros ir raida

1. Miestelio koncepcija.....
2. Dvaras – pirmasis miestelio kūrėjas ir administratorius.....
 - 2.1 Padvarninkų, arba Parobkų kaimelis.....
 - 2.2 Bažnyčia – būtina miestelio struktūra ir jo kūrėja.....
 - 2.2.1 Katalikybės ir lietuvių senųjų tikėjimų santykio apraiškos.....
 - 2.2.2 Bažnyčios lankymas – sąlyga turgui atsirasti.....
 - 2.2.3 Bažnyčia nustato turgaus laiką ir vietą.....
 - 2.2.4 Bažnyčia - socialinės globos pradininkė: Vargetų prieglauda.....
 - 2.2.5 Kitos bažnyčios iniciatyvos kuriant miestelį ir aktyvinant jo gyvenimą.....
3. Privačių asmenų ir valstybės kuriamos miestelio struktūros
 - 3.1 Vaistinė ir sveikatos apsauga.....
 - 3.2 Šiluva – valsčiaus centras.....
 - 3.3 Žygių arklių stotis.....
 - 3.4 Paštas ir telegrafas.....
4. Profesijų, tautybių ir konfesijų įvairovė – naujasis miestelio požymis.....
5. Miestelio gyventojų skaičius.....
6. Namai ir jų statybos tipas...../.....
7. Gatvių tinklas.....
8. Kapinės.....
9. Kaip miesteliai virsta bažnytkaimiais.....

VI skyrius. Iš dvaro valdžios išsivadavusios katalikų bažnyčios kilimas.

1. Pirmosios poreformacinės Šiluvos katalikų bažnyčios.....
2. Mūro bažnyčia ir jos statyba.....
 - 2.1 Meninė bažnyčios charakteristika.....
 - 2.2 Ampyro stiliaus elementai Šiluvos bažnyčios interjere.....
 - 2.3 Marijos paveikslas puošmenos (votos).....
 - 2.4 Kopyčios portikas.....
 - 2.5 Vargonai ir vargonininkai.....
 - 2.6 Bažnyčios titulai.....
 - 2.7 Bažnyčios poveikis bajorų moralei.....
3. Bažnytinis dvaras ir jo konfiskacija.....
4. Valstybinis Šiluvos dvaras.....
5. Šiluvos katalikų bažnyčios ūkis po dvaro konfiskacijos.....

VII skyrius. Bažnyčios kuriama atlaidų ir prekymečio Šiluva

1. Marijos paveikslo vainikavimas ir jo pasekmės.....
2. Šilinės atlaidai struktūros požiūriu.....
 - 2.1 *Apeiginė atlaidų dalis*.....
 - 2.1.1 Keliavimo į atlaidus formos.....
 - 2.1.2 Procesinis keliavimas ir meno elementų jame panaudojimas.....
 - 2.1.3 Religinis veikimas atvykus į Šiluvą.....
 - 2.1.4 Apie pamokslų turinį.....
 - 2.1.5 Popiežiaus atstovų viešnagės Šiluvoje.....
 - 2.1.6 Misijos ir Eucharistijos kongresai.....
 - 2.2 *Ekonominė, pramoginė atlaidų dalis – prekymetis*.....
 - 2.2.1 Prekyba ir jos mastas
 - 2.2.2 Elgetų etnografija
 - 2.2.3 Kultūrinės pramogos
4. Mėginimas apeiginę atlaidų pusę atskirti nuo kultūrinės pramoginės.....
5. Kultūrinė atlaidų ir prekymečio reikšmė.....

VIII skyrius. Dvasinis vadavimasis iš dvaro ir svetimųjų jungo.....

1. Lietuviški vakarai prieš polonizmo tradiciją.....
2. Centrinės spaudos dėmesys..... //
3. Spektaklių idėjos ir publikos reakcija.....
4. Nauja dramos mėgėjų kuopelė „Šilas“.....
5. Vaidinimai gamtoje.....
6. „Marijos apsišventinimo Šiluvoje“ spektakliai.....
7. Kitos organizuoto veikimo formos.....
 - 7.1 Namų ruošos kursai.....
 - 7.2 Esperantininkų kuopelė.....
 - 7.3 Pavasarininkai.....
8. Apie tradicijas.....

Priedai

1. „Jaunuomenės kuopelės“ ir „Šilo“ dramos mėgėjų sąrašas.....
2. Dramos mėgėjų vaidintų spektaklių 1906-1937 m. sąrašas.....

IX skyrius. Kiti regiono dvarai ir dvareliai.....

1. Pasandravio dvaras.....
2. Sutkaičių dvaras su Viešknelės palivarku.....
3. *Šaukoto akalicos dvarai ir dvareliai*.....
 1. Kalvotojo Šaukoto dvaras.....
 - 1.1 Šaukoto miestelis.....
 2. Baltojo Šaukoto dvaras.....
 - 2.1 Barono V. M. von der Rekės Šaukoto dvaras.....

Priedas

 1. Šaukoto dvaro baudžiauninkų sąrašas, 1624 m.
 2. Butkaičių plv. inv. 1662 08 17.....
 3. Šaukoto dv. inv. 1790 04 10.....
 3. Lygumų Šaukoto dvaras.....
 4. Valatkaičių, arba Švelnių palivarkas.....
 5. Jankaičių palivarkas.....
 6. Mostvilų dvaras..... 7.

- 7. Šaukotas Polskaičiai.....
- 8. Kunickiai.....
- 9. Vainotiškė.....
- 10. Kazickių Užžadikės dvaras.....
- 11. Poremskių Šaukotas.....
- 13. Kaunaiškė.....
- 14. Pažobrio akalica

4. Akstinių akalicos dvareliai.....

- 1. Liuliai.....
- 2. Akstinai Stoniūniškė.....
- 3. Akstinai Šablišė.....
- 4. Bogušų dvaras
- 5. Skudžiūnai, arba Počiuipiškė.....
 - 5.1 Počiuipiai
 - 5.2 Jodkevičiai.....
 - 5.3. Sirpavičiai
 - 5.4 Aleknavičiai.....
 - 5.5 Koplevskiai
 - 5.6 Sacevičiai.....
- 6. Horodeckiai Bogušišėse, arba Skudžiūnuose.....
- 7. Žalakiškės Akstinuose.....
- 8. Bogušaičiai, arba Murališkė.....
- 9. Bogušaičiai, arba Čartaitiškė
- 10. Puklišė, arba Vaštakiškės.....
- 11. Skudžiūnų palivarkas.....
 - 3.1 Petkūnai

5. Pavieniai dvareliai.....

- 1. Paopškarnio, arba Opškarnio palivarkas
- 2. Jurgaičių Palapišės dvareliai ir jų šlėktos
- 3. Žalakai ir Žalakiškės

Išvados

Priedai

- 1. Rinkšelių, arba Pažobrio ir Vainotiškės dvaro inventorių, 1747 m. balandžio 22 d.
- 2. Šiluvos kalvinistų dvaro inventorių, 1664 m. rugsėjo 21 d.
- 4 Šiluvos kalvinistų dvaro inventorių, 1686
- 5. Šiluvos katalikų kunigai
- 6. Nesantaikos ryšulys
- 7. Šiluvos bibliografija

Pavardžių rodyklė

Vietovardžių rodyklė

Pratarmė

Šiuo tomu baigiamas Šiluvos regiono dvarų 400 metų istorijos tyrimas. Jo baigiamoji dalis skirta Šiluvos ir kitų, į II tomą nepatekusių regiono dvarų ir dvarelių, raidai aptarti. Šiluvos dvaras daug kuo skyrėsi nuo kitų regiono dvarų, nes kūrė ar sudarė sąlygas atsirasti Šiluvoje naujoms socialinėms struktūroms, kurios vėliau turėjo savarankišką gyvenimą, darė grįžtamąjį poveikį tiek pačiam dvarui, tiek ir visam regiono žmonių gyvenimui. Tų struktūrų analizė kartais gerokai nutolsta nuo tiesioginio ryšio su dvaru ir gali sudaryti „nukrypimo nuo temos“ įspūdį, nes dvaro poveikis daug kur buvo kūrėjo poveikis, kūrėjo, pajėgaus „gaminti“ ir savarankiškam gyvenimui gyvybingus kūrinius. Todėl dvaro istorija gali būti tęsiama ir kaip jo kūrinių istorija. Dvaras įsteigė ir svarbiausią Šiluvos miestelio struktūrą – bažnyčią, kuri pasirodė pajėgi ne tik egzistuoti, bet ir toliau kurti Šiluvos miestelį, jį sureikšminti; tęsti dvaro kūrybą į ateitį. Todėl iš dvarų kultūrinio paveldo daugiausia išliko tų dvaro kūrinių, kurie turėjo savyje tolesnio augimo, atsikūrimo galių (bažnyčios, miesteliai...).

Atminties nukelti į čia buvusių žmonių gyvenimus, užstotus kelių šimtmečių miglos, gauname progos kiek kitaip pamąstyti ir apie save, susivokti, per kokių vargų, asmeninių dramų, vergovės ir nuodėmių istorinius erškėtrynus prasimišusios mūsų protėvių kartos atvedė mus į šiuolaikinį „aukso amžių“. Mes – tai išėję, esantys ir ateinantys. Tik atmintis pajėgi tai pasakyti, tik ji leidžia iš išėjusių pasimokyti, jiems nusilenkti, galbūt juose įminti ir kai kurių savo nūdienos sėkmių, gebėjimų ir problemų genetinę paslaptį.

Baigdamas šią 3-jų dalių studiją, autorius širdingai dėkoja visiems savo bičiuliams, įvairiai prisidėjusiems prie šio tyrimo ir jo paviešinimo.

Vilnius-Avižieniai, 2021 m. sausio 15 d.